

покращує звуковимову та загальну динаміку мовленнєвого розвитку дошкільників.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: Т.О. Піроженко, член-кореспондент НАПН України, д-р псих.наук, проф; Авт. кол-в: Байєр О.М., Безсонова О.К., Брежнєва О.Г., Гавриш Н.В., Загородня Л. П., Косенчук О. Г., Корнєєва О.Л., Лисенко Г. М., Левінець Н. В., Машовець М.А., Мордоус І.О., Нерянова С. І., Піроженко Т. О., Половіна О. А., Рейпольська О.Д., Шевчук А. С. URL : <https://surl.lu/ikhtje>

Юлія Рібцун

старший науковий співробітник відділу логопедії

Інституту спеціальної педагогіки і психології

імені Миколи Ярмаченка НАПН України

кандидатка педагогічних наук, старша наукова співробітниця

РЕАЛІЗАЦІЯ КОГНІТИВНО-МОВЛЕННЄВОГО НАПРЯМУ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНОЇ РОБОТИ В ЗМІСТІ АВТОРСЬКОГО НАВЧАЛЬНОГО КОМПЛЕКТУ

***Анотація.** Модернізація сучасної освіти, зокрема її початкової ланки, передбачає розроблення навчальних комплектів для роботи зі школярами. Вельми гостро виникла така потреба у педагогів, які працюють з дітьми з особливими освітніми, зокрема мовленнєвими, потребами.*

На запит педагогів нами розроблений науково обґрунтований і практично зорієнтований навчальний комплект, який складається з корекційно-розвивальної програми «Програми з корекційно-розвиткової роботи «Корекція розвитку для 1-4 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для осіб з тяжкими порушеннями мовлення», навчального посібника «Подолання труднощів пізнавального розвитку дітей з особливими мовленнєвими

потребами» та методичного посібника «Методичні орієнтири щодо використання навчального посібника «Подолання труднощів пізнавального розвитку дітей з особливими мовленнєвими потребами» (Рібцун, 2025).

Одним із найважливіших напрямів корекційно-розвивальної роботи є когнітивно-мовленнєвий, що забезпечує одночасний гармонійний розвиток усіх вищих психічних функцій: сприймання, уваги, пам'яті, мислення, мовлення. Саме тому нами коротко описана реалізація складових цього напрямку в авторському навчальному посібнику.

Ключові слова: здобувачі початкової освіти з особливими мовленнєвими потребами; корекційно-розвивальна робота; логопсихосинергетичний підхід; навчальний комплект; програма з корекційно-розвивальної роботи; навчальний посібник.

Вступ. Навчання є основою прогресу, упровадження нових ідей, підтримання ментального здоров'я та фундаментальним, цілеспрямованим процесом навчальної взаємодії між педагогом і школярами задля розвитку, навчання і виховання [5]. Як зазначається у Державному стандарті початкової освіти (постанова Кабінету Міністрів України №1810 від 26 грудня 2025 р.), «метою початкової освіти є гармонійний розвиток особистості дитини, її природних здібностей і талантів, формування емоційного інтелекту та компетентностей, необхідних для взаємодії зі спільнотою і подальшого поступу в навчанні, утвердження української національної і громадянської ідентичності на основі поваги до прав людини, відповідального ставлення до себе і навколишнього світу» [1].

Несприятливі реалії сьогодення, зокрема пандемії інфекційних хвороб, активні воєнні дії на території нашої держави упродовж останніх років, зумовлюють необхідність якісної трансформації освіти, її осучаснення з урахуванням вищезазначених викликів. Своєрідним поступом на цьому шляху є створення сучасних навчальних комплектів для роботи зі школярами, які мають особливі освітні, в т. ч. й мовленнєві, потреби (ОМП). Здобувачі початкової освіти з ОМП характеризуються своєрідним розвитком не лише мовлення, а й

інших вищих психічних функцій, що потребує для роботи з ними використання інноваційних підходів, зокрема логопсихосинергетичного (Рібцун, 2021) [2]. Відповідно до авторського підходу і був розроблений навчальний комплект, який складається з корекційно-розвивальної програми (<https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743608/>), навчального посібника [3] та методичного посібника до нього.

Мета статті. Метою публікації є висвітлення реалізації складових когнітивно-мовленнєвого напрямку корекційно-розвивальної роботи в змісті авторського навчального комплексу.

Основна частина. Ґрунтовний аналіз різних видів видань, їх відмінність від навчального посібника, авторське визначення навчального посібника та його структурної побудови, ідея створення методичного посібника були репрезентовані нами в одному з розділів зарубіжної колективної монографії (Рібцун, 2025) [4].

Корекційно-розвивальна робота в сучасних умовах є обов'язковою складовою освітнього процесу, що передбачає виправлення чи послаблення (в залежності від рівня складності) наявних труднощів, соціалізацію та адаптацію до навчання, самостійного життя дітей з особливими освітніми потребами. Нами розроблена корекційно-розвивальна програма «Програми з корекційно-розвиткової роботи «Корекція розвитку для 1-4 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для осіб з тяжкими порушеннями мовлення» (Рібцун, 2024), в якій виокремлено 11 напрямів, як-от: 1) нейрофізіологічно-мовленнєвий; 2) діяльнісно-мовленнєвий; 3) емоційно-ціннісний; 4) когнітивно-мовленнєвий; 5) мотиваційно-активізуючий; 6) просодичний; 7) фонологічно-фонетичний; 8) лексико-граматичний; 9) синтаксично-інформативний; 10) рецептивно-орфографічний; 11) соціально-комунікативний.

Зазначені напрями знайшли своє науково-практичне втілення в авторському навчальному посібнику «Подолання труднощів пізнавального розвитку дітей з особливими мовленнєвими потребами» і доповнені та деталізовані у методичному посібнику «Методичні орієнтири щодо

використання навчального посібника «Подолання труднощів пізнавального розвитку дітей з особливими мовленнєвими потребами». Одним із провідних напрямів корекційно-розвивальної роботи є когнітивно-мовленнєвий, який є надзвичайно важливим для всебічного розвитку молодших школярів з ОМП.

У когнітивно-мовленнєвому напрямі нами виокремлені наступні складники: гностичний, функціональний уваги, мнемічний, аналітико-синтетична діяльність, інтелектуальний на базі основних мисленнєвих операцій, різних видів ймовірного прогнозування та контролю. Нами передбачено стимулювання як власне пізнавального, так і психомовленнєвого розвитку, адже в учнів з особливими мовленнєвими потребами можуть бути відставання на обох рівнях.

В авторському навчальному посібнику гностичний складник репрезентований різноманітними видами роботи з розвитку зорового, слухового, тактильного сприймання. Зокрема, на сторінці з актуалізації теми про органи чуттів пропонується оповідання із запитаннями за його змістом (рецептивна діяльність, діалогічна форма усного мовлення, лексична та граматична складові); відбувається знайомство з фразеологізмами та їх тлумаченнями (вербально-логічне мислення, зв'язне мовлення); використовується ігрова вправа-обманка, в якій називаються очі, вуха, ніс, рот з одночасним неправильним показом їх (слухова, зорова, рухова увага, контроль, міжаналізаторна взаємодія).

Нами виділено кілька сторінок на розвиток зорових функцій та операцій, як провідних у навчальній діяльності. Учні з ОМП вчаться спостерігати, порівнювати, міркувати та запам'ятовувати; виконують зорові вправи, закріплюють бажання берегти природу («Листя також очі має»). Здобувачі початкової освіти закріплюють навички диференціації овочі-фрукти (лексична складова), вправляються в утворенні кольорів від назв городини і садовини (морква – морквяний, вишня – вишневий) (морфологічна складова). Молодші школярі з ОМП відслідковують процес досягання помідорів, поступальної зміни кольору листя на деревах відповідно до змін пір року (причинно-наслідкові зв'язки); визначають з якого дерева той чи інший листочок (лексична,

морфологічна складові), поєднують прикметники (карий, бурий, коричневий) з відповідним зображенням (лексична, граматична складові). Учні серед літер вибирають і показують написані правильно, а неправильно – закреслюють (рухова складова, зоровий, руховий контроль); називаючи пари букв, порівнюють їх, визначаючи схожі та відмінні риси (зорова увага, мисленнєві операції порівняння, співставлення); допомагають буквам-подружкам розліпитись, називаючи окремі букви серед злитих (зорова увага, контроль, аналітико-синтетична діяльність).

Сторінки навчального посібника на розвиток слухових функцій та операцій передбачали обов'язкове використання к'юар-кодів із аудіозаписами немовленнєвих звуків і людських голосів, представлені на нашому ютуб-каналі (https://www.youtube.com/channel/UCeECNjvEY63GR_q9RJpK8Rw). Здобувачі початкової освіти з ОМП дізнаються, що звуки поширюються у повітрі, на землі, під водою (вербальне мислення); прислухаються до оточуючих звуків (сприймання, концентрація уваги); поєднують к'юар-коди із записами звуків з відповідними джерелами звучань, утворюючи пари (актуалізація чуттєвого досвіду, лексичний складник); утворюють дієслова від звуконаслідувань (рецептивна діяльність, морфологічний, лексичний складники); слухаючи голоси людей, визначають кому саме вони належать (дитині, жінці чи чоловікові), проводячи відповідні лінії від к'юар-кодів до портретів (просодичний складник); слухаючи аудіозаписи, проводять відповідні лінії до предметів кухні (лексичний складник); слухають кілька аудіофрагментів, малюючи образні картини, уявляючи різні образи чи сюжети.

Актуалізація тактильних відчуттів відбувається шляхом уточнення та розширення знань учнів про плоди і насіння дерев, зокрема постановкою запитань типу: «Чим пригощає дуб (сосна, горобина)?» (лексична, граматична складові); прогулянок у парку, де діти мають змогу відчутти шорсткість кори, визначити товщину та форму стовбура, розміщення гілок (лексична складова, аналітико-синтетична діяльність); збагачення знань про кленовий листочок, п'ять кінців якого є символом п'яти відчуттів: зору, слуху, запаху, смаку і дотику

(лексична складова, вербальне мислення); виготовлення подарункової тарілочки з використанням листочків і ягід горобини (рухова, креативна, мовленнєво-описова складові). Читаючи оповідання про сумного їжачка, молодші школярі з ОМП переконуються у важливості індивідуальних проявів (колюча спинка) і потреб (захист) кожного з них, краще починають розуміти власні особливості (толерантність, лексична складова, зв'язне мовлення, причинно-наслідкові зв'язки). Учні виконують вправи для рук, роблячи власні долоні чутливішими; уважно торкаються до різних предметів, визначаючи їх дотикові якості, добирають антоніми (шорсткий – гладенький, гарячий – холодний) (рухова, лексична складові).

Висновки. Науково обґрунтований і практично зорієнтований авторський навчальний комплект – це актуальна розробка для педагогів (вчителів-логопедів, корекційних педагогів, практичних психологів, учителів початкових класів) і батьків дітей з особливими мовленнєвими потребами. Щоденне використання зазначеного комплекту дасть змогу всебічно розвинути психомовленнєву діяльність дітей з ОМП. Розроблені нами одинадцять напрямів корекційно-розвивальної роботи, зокрема когнітивно-мовленнєвий, значно полегшить як професійну діяльність педагогів, так і навчальну діяльність здобувачів початкової освіти, дасть змогу батькам брати посильну участь у подоланні наявних мовленнєвих труднощів у дітей.

Література:

1. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1810-2025-%D0%BF#Text>
2. Рібцун Ю. В. Використання логопсихосинергетичного підходу у задоволенні особливих мовленнєвих потреб. *Věda a perspektivy*. № 1(8). 2022. С. 164-175. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/729772/>
3. Рібцун Ю. В. Подолання труднощів пізнавального розвитку дітей з особливими мовленнєвими потребами : навч. посіб. К. : Видавець Цибульська В. О., 2025. 160 с. : іл. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/746230>

4. Рібцун Ю. В. Створення навчальних посібників для роботи з молодшими школярами з особливими освітніми потребами: актуальні питання. *Moderní aspekty vědy* : LIX. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2025. P. 171-189. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/746317>
5. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти. К. : Грамота, 2013. 504 с.

Анна Ткач

вихователь

ЕЛЕМЕНТИ СУ-ДЖОК ТЕРАПІЇ, ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

У статті автор висвітлює теоретичні основи доцільності використання Су-Джок терапії, як засобу розвитку мовлення дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: Су-Джок, Су-Джок терапія, масаж, дрібна моторика, мовлення, розвиток мовлення, діти дошкільного віку.

На сучасному етапі розвитку науки та практики корекційної освіти на основі нейрофізіологічних досліджень становлено, що рівень мовленнєвого розвитку напряду залежить від рівня сформованості диференційованих рухів кисті та пальців рук. Рухи кисті рук тісно пов'язані з мовленням, вони є одним з факторів його формування. Розвинена дрібна моторика стимулює розвиток центральної нервової системи і прискорює, зокрема, розвиток мовлення. Кінчики пальців рук, наголошує в своїй статті Л.Л. Биковець – це «другий мозок» [1, с.125].

Сформовані мануальні дії дошкільників мають вагоме значення щодо їхнього психофізичного розвитку протягом періоду дошкільного дитинства. В.В. Єфремова висвітлює думку про те, що рівень розвитку дрібної моторики у